

То був старий рибалка, що промишляв на Гольфстрімі сам-один у своєму човні. Ось уже вісімдесят чотири дні він виходив у море й не піймав жодної рибини. Перші сорок днів з ним був хлопець. Та по тих сорока нещасливих днях хлопцеві батьки сказали, що старий тепер справжній *salao*^{*}, цебто геть безталанний, і звеліли синові перейти до іншого рибалки, з яким він першого ж тижня піймав три добренні рибини. Хлопцеві було прикро бачити, як старий день у день вертається ні з чим, і він щоразу йшов допомогти йому – піднести змотану снасть, гарпун, ості або щоглу з вітрилом. Вітрило було полатане мішковиною і, обгорнуте навколо щогли, скидалося на прапор безнастанної поразки.

Старий був кощавий, виснажений, потилицю його поорали глибокі зморшки, на обличчі темніли коричневі плями нешкідливого наскірного раку, що з'являються від сонячного проміння, відбитого тропічним морем. Ті плями збігали вниз по щоках до самої шиї. Долоні старого були посічені глибокими поперечними рубцями від плетеної жилки, якою він тягнув з води велику рибу. Та жоден з тих рубців не був свіжий – усі старі, як борозни на пересохлій землі.

Геть усе в ньому було старе, крім очей, – вони мали колір моря і блищали весело й непереможно.

* *Salao (icn.)* – невдаха.

— Діду Сантьяго, — сказав йому хлопець, коли вони піднімалися від берега, де залишили човен, — я міг би знову ходити в море з вами. Тепер ми призбирали трохи грошей.

Старий навчив хлопця рибалити, і той любив його.

— Ні, — відказав старий. — Ти тепер на щасливому човні. Залишайся там.

— Але ж пригадайте, як ви колись вісімдесят сім днів підряд поверталися ні з чим, а потім ми три тижні ловили щодня по величезній рибині.

— Пригадую, — сказав старий. — Я знаю: ти пішов від мене не тому, що зневірився.

— Мені звелів тато. А я ж іще неповнолітній і мушу слухатись його.

— Знаю, — сказав старий. — Так і має бути.

— Він зневірився.

— Еге, — сказав старий. — А от ми — ні. Правда ж?

— Правда, — відповів хлопець. — А що, як я почастую вас пивом на «Терасі», а тоді вже віднесем додому снасть?

— Чому ж ні? — сказав старий. — Як ведеться між рибалками.

Вони сіли на «Терасі», й багато хто з рибалок почав кепкувати із старого, та він на те не ображався. Інші, старші віком, дивилися на нього, і їх брав сум. Одначе вони не виказували цього й чемно гомоніли про течію, про глибини, на яких рибалили того дня, про сталу погоду й про те, що бачили в морі. Були там і ті, кому добре повелося, — вони вже порозчиняли своїх марлінів, поклали їх упоперек на дві дошки, а тоді, узявшись по двоє за кінці дощок і хитаючись від ваги, попереносили до сховища, де риба мала лежати, доки її відвезуть машиною-льодовнею на базар у Гавану. Рибалки, яким попались акули, відтягли їх на рибозавод по той бік бухти — там їх піднімали на телях, видаляли печінку, відтинали плавці, білували, а тоді нарізували м'ясо стьожками на засіл.

Коли повівав східний вітер, з того боку бухти несло важкий сморід рибозаводу; та сьогодні той дух ледь учувався, бо вітер задув з півночі, а потім зовсім ущух, і на «Терасі» було затишно й сонячно.

— Діду Сантьяго, — сказав хлопець.

— Га? — озвався старий. Він тримав у руці склянку й думав про давно минулі дні.

— Може б, я наловив вам сардин на завтра?

— Ні. Краще піди пограй у бейсбол. Гребти я ще маю силу, а сітку закине Рохельйо.

— А то б я залюбки. Коли вже мені не можна рибалити з вами, то хоч якось би прислужитися.

— Ти ж ось почастував мене пивом, — сказав старий. — Зовсім уже дорослий став.

— А скільки мені було, коли ви вперше взяли мене в море?

— П'ять років, і тебе ледь не вбило, коли я втягнув до човна ще дужу рибину і вона мало не рознесла все на друзки. Ти це пам'ятаєш?

— Я пам'ятаю, як вона була хвостом і поламала лавку, а ви гамселили її кийком. Пам'ятаю ще, як ви відштовхнули мене на ніс, де лежала мокра й холодна снасть, і як стрясався човен, а ви все гупали кийком, наче дерево рубали, а мені так солодкувато тхнуло кров'ю.

— Ти справді пам'ятаєш, чи то я тобі потім розповідав?

— Я пам'ятаю все від самого першого дня, коли пішов з вами в море.

Старий подивився на нього почервонілими від сонця довірливими й сповненими любові очима.

— Коли б ти був моїм сином, я б зважився знову взяти тебе з собою, — сказав він. — Але ти маєш батька й матір і потрапив на щасливий човен.

— То, може, я все-таки наловлю вам сардин? І ще я знаю, де можна дістати чотири живці.

— У мене лишилися від сьогодні. Я присолив їх і сховав у скриньку.

— Я принесу вам чотири свіжих.

— Одного, — сказав старий. Він ніколи не втрачав надії і впевненості. Але тепер вони оживали в ньому, неначе обвіяні свіжим морським вітром.

— Два, — мовив хлопець.

— Нехай буде два, — погодився старий. — А ти їх не вкрав?

— Міг би й украсти, — відповів хлопець. — Але цих я купив.

— Дякую, — сказав старий. Він був надто простодушний і не замислювався над тим, відколи це він зробився такий покірливий, хоч і знав про це. Одначе знав він і те, що нічого ганебного тут немає і що, упокорившись, він не втратив справжньої гідності.

— На такій течії завтра має бути добра ловля, — сказав він.

— Де ви збираєтесь ловити?

— Далеко в морі, а як вітер переміниться — поверну назад. Хочу вийти з бухти, поки не розвидніє.

— Я спробую умовити й свого порибалити ген у морі, — сказав хлопець. — Тоді ми змогли б допомогти вам, якби ви підчепили на гачок щось путяще.

— Він не любить заходити надто далеко.

— Еге ж, — підтвердив хлопець. — Та я вже визирю щось таке, чого він не може добачити, — птаха над водою або що, — й переконаю його вийти на простір.

— Він що — так погано бачить?

— Майже зовсім сліпий.

— Дивно, — сказав старий. — Він же ніколи не ловив черепах. Ті лови занапащають очі.

— Але ж ви самі багато років полювали черепах на Москітному березі, а очі у вас добрі.

— Я не звичайний старий.

— А у вас стане сили впоратися із справді великою рибиною?

— Гадаю, що стане. До того ж я знаю чимало всяких способів.

— Ну, занесімо вже додому снасть, — сказав хлопець. — А тоді я візьму сітку й піду по сардини.

Вони повитягали з човна рибальське знаряддя. Старий узяв на плече щоглу, а хлопець поніс дерев'яну скриньку з тугими мотками міцної темної жилки, ості й гарпун на держалні. Скринька з наживою лишилася в човні, під кормовою лавкою, разом із кийком, яким старий глушив велику рибу, витягаючи з води. Красти в старого ніхто б не став, та ліпше було занести вітрило й важку снасть додому, щоб їм не пошкодила роса; і хоч старий сам знав, що ніхто з місцевого люду не зазіхне на його добро, проте вважав зайвою спокусою залишати в човні ості й гарпун.

Вони піднялися дорогою до хатини старого і зайшли у відчинені двері. Старий прихилив щоглу до стіни, а хлопець поставив поруч скриньку та решту знаряддя. Щогла була завдовжки майже така, як уся хатина, зліплена з цупких брунькових щитків королівської пальми, відомих під назвою гуано. Там стояли ліжко, стіл та стілець, а просто на долівці було вогнище, де старий розпалював деревне вугілля й варив собі їсти. На темних стінах із розрівняних і щільно припасованих один до одного шорстких волокнистих щитків висіло кольорове зображення Святого серця Господнього і ще одне — Мідної Богоматері. То були пам'ятки по дружині. Колись на стіні висіла і її підфарбована фотографія, але старий зняв те фото, бо, дивлячись на нього, надто гостро відчував свою самотність, і тепер воно лежало на полиці в кутку під його чистою сорочкою.

— Що ви маєте на вечерю? — запитав хлопець.

— Казанок жовтого рису з рибою. Повечеряєш зі мною?

— Ні, я поїм удома. Хочете, я розпалю вогонь?

— Ні. Я потім сам розпалю. А може, з'їм і холодне.

— Можна взяти сітку?

— Та певне.

Сітки в старого не було, і хлопець добре пам'ятав, коли вони продали її. Але обидва день у день отак прикидались один перед одним. Не було й ніякого казанка з рисом та рибою, і хлопець теж це знав.

— Вісімдесят п'ять — щасливе число, — мовив старий. — Що ти скажеш, як я завтра притягну рибисько на тисячу фунтів чистої ваги?

— Ну, я беру сітку й іду по сардини. А ви посидите тут, на порозі проти сонечка?

— Еге ж. Я маю вчорашню газету, то почитаю про бейсбол.

Хлопець не був певен, чи вчорашня газета — не така сама вигадка. Та старий і справді витяг з-під ліжка газету.

— Мені дав її Періко у винарні, — пояснив він.

— Я наловлю сардин і повернуся. Покладу ваші й свої разом на лід, а вранці поділимо. А коли прийду, розкажете мені про бейсбол.

— Не може бути, щоб «Янки» програли.

— Боюся, щоб їх не побили клівлендські «Індіанці».

— За «Янки» не турбуйся, сину. Згадай-но про великого Дімаджіо.

— Я боюся й «Індіанців», і детройтських «Тигрів».

— Гляди, щоб так ти не забоявся й «Червоношкірих» із Цинциннаті або чиказьких «Білих панчіх».

— Ви все там добре прочитайте, а тоді розкажете мені.

— Як гадаєш, чи не купити нам лотерейний квиток, щоб у номері було вісімдесят п'ять? Адже завтра вісімдесят п'ятий день.

— Можна, — сказав хлопець. — А чом би не на вісімдесят сім? Пригадуєте, як вам тоді пощастило?

— Двічі такого не випаде. А ти певен, що знайдеш квиток на вісімдесят п'ять?

— Можу замовити.

— Одинарний. За два з половиною долари. От тільки де б нам їх позичити?

— Пусте. Я завжди можу позичити два з половиною долари.

— Та й я, мабуть, зміг би. Але намагаюся не позичати. Спершу позичаєш, а потім жебраєш.

— Ви тільки не застудіться, діду, — сказав хлопець. — Як-не-як, уже вересень.

— Місяць великої риби, — мовив старий. — Це тобі не травень, коли хто хочеш рибалка.

— Ну, я йду по сардини, — сказав хлопець.

Коли він повернувся, сонце вже зайшло, а старий спав на своєму стільці. Хлопець зняв з ліжка стару солдатську ковдру й накинув йому на плечі поверх спинки стільця. То були дивовижні плечі — і досі ще могутні, хоч які й старі, — і шия теж іще міцна, і тепер, коли старий спав, схиливши голову на груди, зморшки на потилиці вирізнялися не так чітко. Сорочка на ньому була така сама латана-перелатана, як і вітрило, й латки, нерівно повицвітавши на сонці, рябіли різними кольорами. А от обличчя було таки дуже старе і з заплющеними очима видавалося зовсім безживним. Газета лежала в старого на колінах, і рука, впавши на неї, не давала вечірньому вітрові здути її геть. Ноги старого були босі.

Хлопець не став його будити й пішов собі, а коли повернувся, старий ще спав.

— Прокиньтесь, діду, — мовив хлопець і поклав руку йому на коліно.

Старий розплющив очі і з хвилину повертався звідкись дуже далеко. Потім усміхнувся.

— Що це ти приніс? — запитав він хлопця.

— Вечерю, — відповів той. — Зараз будемо їсти.

— Мені не дуже хочеться.

— Треба. Не може людина цілий день рибалити й нічого не їсти.

— Я можу, — сказав старий, підводячись. Він узяв газету й згорнув її. Тоді почав згортати ковдру.

— Накиньте ковдру на плечі, — сказав хлопець. — Поки я живий, ви не будете рибалити голодний.

— Тоді живи довго й бережи себе, — сказав старий. — Що ми маємо на вечерю?

— Чорні боби, рис, смажені банани й печеню.

Хлопець приніс вечерю з «Тераси» у подвійному металевому судку. В кишені у нього були два прибори — ножі, виделки й ложки, — загорнуті кожен окремо у паперову серветку.

— Де це ти взяв?

— Мартін дав. Господар «Тераси».

— Треба йому подякувати.

— Я вже подякував, — сказав хлопець. — Вам нема чого турбуватися цим.

— Я дам йому почеревину з великої рибини, — сказав старий. — Він же не вперше отак нас виручає?

— Та не вперше.

— Тоді треба буде дати йому щось іще, крім почеревини. Он як він про нас піклується.

— Ще й дві пляшки пива прислав.

— Я більше люблю пиво в бляшанках.

— Знаю. Але сьогодні пляшкове. Пляшки я віднесу назад.

— Ти добрий хлопчина, — сказав старий. — Ну, то будемо їсти?